

Tipovi poslovice poredani su na temelju njihove distribucije u balto-finskim jezicima, počivajući poslovicama koje se pojavljuju u svih šest jezika (finskom, karelskom, estonskom, votskom, vepsijskom i livonskom), a završavajući onima koje se nalaze samo u jednome. Poslovice su poredane tako da je glava određenog njihovog tipa prijevod na engleski, a ispod glave slijede ruski, baltički, njemački i skandinavski korelati, ako postoje. Poslovice se zatim navode u originalu na balto-finskim jezicima.

Slijedi statistička analiza veza između balto-finskih i ne-balto-finskih materijala. Opsežnu analitičku tabelu objašnjava Arvo Krikmann u tekstu *Veze između balto-finskih i ne-balto-finskih materijala*. Izrađena je i tabela veza objavljenih tipova poslovice s tipovima analiziranim u radovima Reinsberg-Düringsfelda i Permjakova, do danas najznačajnijim dovršenim radovima s područja istraživanja sjevernoeuropskih poslovice. Tiskan je i indeks finsko-karelskih i vepsijskih riječi koje se pojavljuju u građi.

U pogovoru je precizirano koje su dijelove projekta izradili pojedini suradnici Matti Kuusija, kao i mjesto tog projekta u kontekstu dugoročnog komparativnog istraživanja sjevernoeuropskih poslovice, koje su 1963. započeli Akademija nauka SSSR i Finsko književno društvo, odnosno istraživači paremioloških oblika iz Tallinna, Tartua i Helsinkija. Cilj tog složenog projekta je stvaranje međunarodnog indeksa tipova poslovice.

VILKO ENDSTRASSER

Karlo Jurišić, Fra Gabro Cvitanović i njegov Ratni dnevnik (1914.-1918.), Knjižnica zbornika "Kačić", Monografije, dokumenti, građa, br. 8, Zbornik "Kačić", Split 1984, 247 str.

Samo osamdeset stranica, od preko dvjesto četrdeset stranica koliko knjiga obasiže, pripada *Ratnom dnevniku* fra Gabre Cvitanovića. Mnogo sadržanog u ovom izdanju upućuje na činjenicu da je ova knjiga opremljena

kao porodično izdanje, pa je na prvom mjestu, npr, objavljena fotografija onoga tko je omogućio tiskanje knjige i podmirio materijalne troškove; tek nakon njegove slijedi slika autora dnevnika. Rođeni brat fra Gabre Cvitanovića prodao je zemlju, a dva nećaka, dr. fra Karlo Jurišić i fra Hrvatín Gabrijel Jurišić, uložili su svoj autorski i izdavački rad i marljivost. Činjenicu da se radi o porodičnom izdanju, gotovo bi se moglo reći o popratnom albumu, potvrđuje već prvi odjeljak u kojem se govori o prezimenu Cvitanović od početka 14. stoljeća, kad se to prezime prvi put spominje. Slijedi popis svih živućih Cvitanovića u Baškoj Vodi sa zaključnim datumom 31. XII. 1983. Objavljuje se rodoslovno stablo obitelji, napisan je detaljiziran životopis fra Gabre Cvitanovića, obrađen je sadržaj svih njegovih tekstova, pa su ispriopovijedani čak i prikazi knjiga koje je napisao; objavljene su tri fotografije s njegova sprovoda na Mirogoju kao i desetak drugih fotografija s užom porodicom i redovničkom zajednicom, što je sve samo po sebi razumljivo ako se knjiga promatra kao izdanje za užu i širu porodicu. Postoji čak i fotografija *Baška Voda s fra Gabrinom kućom oko 1935. godine*, a kuća je označena križićem za raspoznavanje.

Sve to navodim kako bih pokazala detaljizirani pristup i suvišno predimenzioniranje biografskih detalja, što je sve povećalo troškove tiskanja knjige. Na pozadini ove pretrpanosti detaljima još se uočljivije ističe činjenica da, usprkos mnoštvu detaljnih komentara, dr. fra Karlo Jurišić nigdje nije našao za potrebno da napomene kako je prvi svjetski rat, u kojem je vođen ovaj dnevnik, prije svega - bratoubilački rat. Nije, naime, dovoljno što je priređivač citirao autora dnevnika i činjenicu da zarobljenici nisu uživali nigdje toliko slobode kao u Srbiji, kao i to da Srbi nisu pravili razlike između svojih bolesnika i zarobljenih tifusara (str. 123). Bilo je potrebno da se izdavač distancira od "K. und K." patriotizma kad se tekst objavljuje 1984. godine; dakako, nije dovoljno utvrditi da je dnevnik pisao "austroугarski vojnik i državljanin, vezan zakletvom austrougarskom caru i kralju" (str. 123). Ako je fra Gabro Cvitanović bio vezan zakletvom, onda to nije slučaj i s priređivačem izdanja, dr. fra Karlom Jurišićem.

Fra Gabro Cvitanović piše u svom

dnevniku: "Teško da je igdje nešto slično stiglo zarobljenike: stotine kilometara putovati pješice, gladni, žedni, naprčeni. A kamo? A zašto?" (str. 148).

Tragedija bratoubilačkog rata izbila je u ova dva pitanja, kamo i zašto; priređivač izdanja, međutim, dobro zna da je srpski narod prolazio kalvariju smrzavajući se, gladujući i umirući istim tim bespućem preko Albanije; tragediju su trpili svi: i muškarci, žene, djeca i starci.

Sudbina zarobljenika i sudbina srpskog naroda ne razlikuju se u stradanju i umiranju.

Na kraju su objavljena razmišljanja fra Gabre Cvitanovića: *Misli jednog zarobljenika o prvom svjetskom ratu*, o čemu priređivač dr. fra Karlo Jurišić piše da je to rasprava "na temelju načela povijesne znanosti i kršćanske teologije" (str. 122). Točan je samo drugi dio njegove tvrdnje koji se odnosi na teologiju.

Budući da se bavim istraživanjem i analizom pučkog književnog štiva, citirat ću ulomak iz *Ratnog dnevnika* fra Gabre Cvitanovića, ne samo zbog toga što priređivač nije prokomentirao taj dio teksta tj. opisani događaj nego i stoga što je primjer karakterističan za pučku književnu propagandu herojstva lišenog humane i povijesne obrazloženosti. U primjeru koji navodim "neznani junak" tragičan je kao i njegove žrtve, rat je bratoubilački. U bilješci br. 311, na str. 125. nalazi se uputstvo za čitanje dnevnika: "U tekstu izrazi: 'naša vojska', 'naša vojna oblast' odnose se na austrougarsku vojsku i sl, a 'neprijatelj' na srpsku vojsku".

Evo, dakle, scene u kojoj "neznani junak" puca na "neprijatelja" u Valjevu:

"Uspomena na ona dva dana prizivlje mi u pamet sliku neznana junaka. Ja sam se nalazio u Drinskoj vojnoj bolnici kod "Hotela Sekulić", a na koju stotinu metara od mene dahće iz grmlja kod valjevskog groblja strojna puška, uperena na gvozdeni most preko Kolubare, koji spaja stari dio grada s novim. Neznani junak imao je da spriječi Srbima prijelaz preko mosta. Kad mu je bilo povjerenono ono mjesto, on je vidio da je osuđen na smrt, ali je izdržao do zadnjeg časa. Od 7. XII poslije podne pak do predvečer 9. on je sipao kišu olova na most bez prestanka, dapače i onda kada su Srbi s druge strane već bili u gradu, dok ga konačno ne opkoliše sa svih strana i ubiše, kako sam kasnije

čuo, bombom uz njegovu strojnu pušku. Junak koga nismo vidjeli, ali smo mu se divili od jutra do mraka. Na žalost nismo mu mogli doznati imena. Bezimena junače, što je od tebe i tolikih tebi sličnih domovina mogla više tražiti kada si za nju i spas svojih drugova primio mjesto, koje je unaprijed značilo tvoju smrt, kada si za nju žrtvovao svega sebe, dapače i spomen - ime svoje!" (str. 128)

Ako se autor dnevnika divio "od jutra do mraka" ovom prizoru, to se isto ne očekuje od priređivača knjige 1984. godine. Propagandni tekstovi, bez obzira s koje strane dolazili, također su predmet istraživanja i ulaze u sferu pučke poučne, utilitarne književnosti.

Ratni dnevnik 1914-1918 povjesničarima može biti zanimljivija građa negoli književnim istraživačima; bilo je potrebno da se dnevnik objavi jer je dokument o stradanjima hrvatskog i drugih naroda koji su bili prisiljeni ratovati za tuđe interese. Slabo pero fra Gabre Cvitanovića nije uspjelo adekvatno izraziti dimenzije tog stradanja.

Zanimljiv je podatak da je nakon patnji na putu kroz Albaniju, grupica srpskih vojnika zaigrala kolo:

"Oko 10 sati nas prebrojiše i konačno nas predadoše Talijanima. Srbi, prije nego li odoše, zaigraše kolo na ledini." (str. 158)

Fra Gabro Cvitanović je pisac poučnog nabožnog štiva za puk. U knjizi je objavljen izbor iz njegovih objavljenih i neobjavljenih poučnih članaka pisanih suhom i gotovo dezinficiranom poukom, pa je vjerojatnije da je fra Gabro Cvitanović bio daleko življi i životiniji u usmenom ophođenju i izlaganju. Nešto od njegova usmenog pripovijedanja zabilježio je fra Božo Vuco, šaljive priče pod nazivom *dokonice*; ima ih s poznatim motivom npr. čuvanja mrtvaca i zamjene uloga živog s mrtvim (10, *Blekov Carević i Zane Bigulica čuvaju mrtvaca*) ili s motivom putovanja koje završava na polazištu (13, *Omišani putuju na Brač*). Među šaljivim pričicama i dosjetkama našla se i jedna u kojoj se na "šaljiv" način utvrđuje status žene na selu: na svatovskoj večeri žena je dobila dva šamara od muža koji je tim činom obilježio uzimanje vlasti u svoje ruke; šaljiva pričica poučava protagoniste o mjestima koja su im društveno zajamčena.

Zanimljivo je da u poučne svrhe u članku

Ili... ili (1935) fra Gabro Cvitanović priča omiljenu anegdodu pučkog poučnog štiva o Aleksandru Velikom i susretu s običnim vojnikom istog imena (*Ili promijeni ime ili vladanje!*). Istu anegdotu donosi Matija Antun Reljković u svojoj poučnoj pučkoj knjižici *Nek je svašta* 1795. godine. Raspon pripovijedanja o Aleksandru Velikom kreće se od srednjovjekovnog štiva do pučkog poučnog štiva u dvadesetom stoljeću.

DIVNA ZEČEVIĆ

Martin Grgurovac, Pučko stvaralaštvo Slavonije i Baranje, Društvo književnika Hrvatske, Ogranak Vinkovci, Vinkovci 1987, 199 str.

U knjizi su po prvi put prikupljeni podaci o jednom dijelu pjesnika koji žive u Slavoniji i Baranji. Da se radi o većem broju pučkih pjesnika, može se zaključiti na temelju popisa sedamdeset imena onih koji nisu ušli u ovaj specifični pučki književni leksikon (vidi str. 30, *Nezastupljeni*) koji je uređen amaterskim zalaganjem Martina Grgurovca.

O svakom je pučkom pjesniku objavljena kraća biografska natuknica s fotografijom i adresom prebivališta i naznačeni su objavljeni radovi. I pored objavljenih malih fotografija, neki su pjesnici i pjesnikinje slikani u narodnim nošnjama. Slike su otisnute na način kako se objavljuju uzorci narodnih nošnji: figure su "izrezane" iz okvira fotografije i otisnute na bijeloj podlozi luksuznog papira. Među njima je slika nešto poznatijeg pučkog pjesnika Mile Krajine, koji se fotografirao s kuburom za pojasom i s guslama u lijevoj ruci; Ilija Dretvić drži tamburicu i dvojnice; Vladimir Rešković drži knjigu u ruci, a na prsluku mu je ušiven hrvatski grb. Osmero njih, među njima i dvije pjesnikinje, imaju držanje književno-etnoloških manekena koji emotivno i samouvjereno na sebi izlažu nošnju svoga kraja.

Nakon biografske natuknice slijedi izbor dvije do tri pučke pjesme ili poneki ulomak proznog teksta. Ima pjesnika i sa završenim fakultetom, jedan liječnik, akademski slikar,

pravnik, novinar, tu su zatim prosvjetni radnici, domaćice, radnici različitih kvalifikacija, poljoprivrednici. Ima i takvih koji imaju samo četiri razreda osnovne škole, pa o jednome od njih možemo pročitati: "Ne piše. Govori iz glave, napamet" (str. 56). Uz tog je pučkog pjesnika, Eugena Bučko, objavljena osim pjesme i pučka književna inventura osobnog života pod naslovom *Važniji događaji u momemu životu*: "1940. g. regrutacija; 1941. mobilizacija, kapitulacija, okupacija; 1944. mobilizacija; 1945. oslobođenje; 1946. agrarna reforma; 1949. kolektivizacija; 1950. arondacija; 1953. reorganizacija SRZ, likvidacija OPZ, kooperacija sa ZZ; 1962. komesacija; 1963. elektrifikacija; 1965. privredna reforma; 1972. devalvacija; 1969. likvidacija ZZ i prijelaz u PIK; 1975. delegacija(e); 1983. stabilizacija; 1984. g. i sve ostale godine - stabilizacija" (str. 57).

Nakon predgovora, kojemu je naslov *Pučke književnosti ne može biti bez pučkih književnika(!)*, Martin Grgurovac donosi pregled sudionika četrnaest do sada održanih *Sijela pučkih pisaca Slavonije i Baranje* u Deletovcima od 1974. do 1987. godine, kao i pregled pučkih pjesnika koji su sudjelovali u *Županijskom zborniku, Slavonskom narodnom kalendaru čiča Grge Grginog* i u reviji *Dakovački vezovi*.

Nisam recenzent knjige, kako je otisnuto na kraju, nego sam nakon pregledanog rukopisa dala *Mišljenje* kako bi autor mogao prikupiti sredstva za objavljivanje knjige.

DIVNA ZEČEVIĆ

Trivijalna književnost, Zbornik tekstova, priredila Svetlana Slapšak, Studentski izdavački centar UK SSO Beograda, Institut za književnost i umetnost, Beograd 1987, 192 str.

Nakon uvodne riječi Svetlane Slapšak slijede radovi od kojih je najveći dio iznesen na skupu o trivijalnoj književnosti 1984. godine u Beogradu; navodim ih redom: Zdenko Škreb, *Trivijalna književnost*; Darko Gašparović,